
IV. Conștient și inconștient

Cornel HĂVĂRNEANU

1. Noțiunea de conștiință

Trebuie să se facă distincție între adjectivul *conștient* (faptul de “a fi conștient”) și substantivul *conștient* (“conștientul”), care desemnează un sistem al aparatului psihic bazat pe referința la conștiință. Această distincție ne conduce la discutarea noțiunii extrem de complexe care este conștiința.

În studiul, "Structura și destructurarea conștiinței", Ey (1954) ne ajută să descoperim diversitatea definițiilor date conștiinței. Considerată ca “epifenomen”, scrie Ey, ca "simplă funcție latentă ori instanță reflexivă transcendențială pentru majoritatea autorilor, conștiința nu are nici un suport și, altfel spus, nici o profunzime pentru psihiatri sau pentru psihanalisti". Amintindu-ne faptul că studiul activității conștiinței a fost aprofundat în prima jumătate a secolului nostru de către școala germană de psihiatrie, Ey citează definiția pe care Jaspers o dădea, în 1928, conștiinței: totalitatea vieții psihice la un moment dat.

Pornind de la infinitele variații ale conștiinței normale și patologice, Ey, în studiul său, abordează diferite aspecte cum ar fi organizarea experienței trăite în prezent, constituirea prezentului, temporizarea și direcționarea câmpului fenomenal, orientarea temporal-spațială, deschiderea și prezența în lume etc. După opinia lui Ey, aceste aspecte care demonstrează diversitatea definițiilor date conștiinței, gravitează în jurul a două sensuri fundamentale:

- conștiința apare ca esențialmente *structurantă și structurată*, ca o *formă care se conformează unui ordin*, care se impune dezordinii inconștiente (structura conștiinței face trimitere în mod constant la structura unei “scene” care se derulează “în spațiu, pe durata unui moment” - actualitatea unei situații);
- conștiința apare, de asemenea, ca o experiență imediată *constituantă și constituită* din sensibil (conștiința reprezintă pentru timp ceea ce corpul reprezintă pentru spațiu: substratul experienței noastre sensibile).

Pentru Ey, cele trei aspecte fundamentale ale noțiunii de conștiință sunt *prezență, reprezentare și prezent*. Astfel, el definește conștiința ca fiind

"forma vieții psihice care organizează trăirea actuală în câmpul prezentului reprezentat".

Dificultățile pe care le provoacă orice tentativă de definire a conștiinței – dificultăți extrem de bine analizate în studiul lui Ey – sînt invocate de mulți alți autori. De exemplu, Piéron (1963) notează că în "afara sensului său moral, conștiința nu poate fi definită deoarece ea desemnează aspectul subiectiv și incomunicabil al activității psihice ale cărei manifestări de comportament nu pot fi cunoscute în afara ei însăși".

În "Vocabularul psihanalizei", Laplanche și Pontalis (1973), propun două accepțiuni ale noțiunii de conștiință. În sens descriptiv, ea constituie o "*calitate momentană care caracterizează percepțiile externe și interne din cadrul ansamblului fenomenelor psihice*". În al doilea rând, în conformitate cu teoria lui Freud, "*conștiința ar fi funcția unui sistem, sistemul percepție-conștiință (Pc-Cs)*". Această unire a conștiinței cu percepția într-un sistem unic fusese desemnată anterior, în proiectul de psihologie științifică, cu numele de sistem w sau W.

Din punctul de vedere al topicii, sistemul Pc-Cs se situează la periferia aparatului psihic. El ar fi comparabil – după cum spune Freud - cu un "hublou", cu o "suprafață" pe care se reflectă obiectele exterioare dacă acestea se prezintă și obiectele interioare dacă acestea se reprezintă, cu condiția ca cenzura să permită acest lucru. Prin urmare, sistemul Pc-Cs primește atât informațiile lumii exterioare, cît și pe acelea provenind din interior, mai precis senzațiile care se înscriu în seria neplăcere-plăcere și reminiscențele mnezice (Laplanche și Pontalis, 1973).

Revenind la situația topică, trebuie să notăm că, după opinia lui Freud, aparatul perceptiv-psihic se constituie din două straturi:

- unul extern, para-excitația, a cărei destinație este de a diminua intensitatea excitațiilor care provin din exterior;
- celălalt, situat în interiorul stratului precedent, constituie suprafața receptoare de excitații, sistemul Pc-Cs menționat deja.

Variațiile de intensitate ale atenției, funcție esențialmente legată de conștiință, dar și de luarea în considerație a procesului de acces la conștiință, fac astfel încât conștiința să fie examinată în termeni economici. Este clar că, din punct de vedere economic, sistemul Pc-Cs dispune de o energie liber mobilă, capabilă de a supracontrola un element sau altul.

Din punct de vedere dinamic, trebuie precizat faptul că conștiința joacă un rol important în dinamica conflictului fără a fi, însă, considerată ca unul dintre elementele conflictului defensiv. Rolul conștiinței în dinamica conflictului poate fi ilustrat prin evitarea conștientă a dezagreabilului și prin reglarea mai discriminatoare a principiului plăcerii. Tot din punct de vedere al dinamicii, putem evoca rolul pe care Freud îl atribuie factorului conștient, mai precis conștientizării, în eficacitatea terapiei psihanalitice.

Cum activitatea mentală conștientă nu poate cuprinde decât un număr redus de reprezentări în același timp, anumite elemente sînt temporar inconștiente. Totuși ele sunt

disponibile și pot fi puse în orice moment la dispoziția activității conștiente. Acestor elemente Freud le-a rezervat calificativul de preconștient. Acesta trebuie considerat ca fiind o parte foarte "superficială" și externă a inconștientului. El conține imaginile, ideile, amintirile care pot fi evocate, dar numai în urma unui anumit efort mental.

Pentru unii autori, în contextul psihanalitic, conștiința reprezintă o activitate neglijabilă. În realitate, Freud a acordat conștiinței un rol mult mai important decât ne-am putea imagina. El a criticat, de exemplu, behaviorismul pentru pretenția acestuia de a construi o psihologie care nu ține cont de conștiință.

De asemenea, el consideră că terapia psihanalitică se bazează, cel puțin parțial, pe influența conștientului asupra inconștientului. Freud precizează, totuși, că simplul fapt de a comunica pacientului o reprezentare altădată refuțată nu modifică cu nimic starea sa, refularea continuând să acționeze.

Dacă, așa cum am văzut deja, în topica freudiană conștiința se situează la periferia aparatului psihic, diverși autori au încercat să localizeze conștiința la nivel cerebral, antrenând astfel dezbaterile pe un plan ontologic.

Relația dintre dezvoltarea scoarței cerebrale și "conștiința" organismelor diverselor specii este una dintre tezele cele mai răspândite. Fiziologii și filosofii au oscilat, totuși, între localizarea corticală și sub-corticală a conștiinței. Lucrarea lui Chauchard (1963) are ca obiect studiul mecanismelor organice care sunt în slujba conștiinței. Au fost examinate succesiv: conștiința ca vigilență, câmpul conștiinței sau atenția, caracterele superioare ale conștiinței umane reflexive și Eul care decide conduita noastră.

În urmă cu aproape un secol, William James sugera că înțelegerea conștiinței ar trebui să fie unul dintre principiile obiective ale psihologiei. Suntem nevoiți să constatăm că studiul conștiinței a atras mult mai puțini cercetători decât acela al inconștientului. Cu toate acestea, trebuie să semnalăm apariția, în ultimii douăzeci de ani, a numeroase lucrări importante consacrate conștiinței (Baars, 1988; DeBerry, 1991; Jaynes, 1976; Ornstein, 1973; Pollio, 1990; Tart, 1983). Dintre contribuțiile cele mai semnificative o cităm pe aceea a lui Jaynes care adoptă o abordare sistematică și care a început, între altele, studiul a ceea ce am putea numi conștiința "cea de toate zilele" și pe Baars care a elaborat teoria cognitivă a conștiinței.

Un aspect care a atras atenția cercetătorilor este acela al "stărilor modificate ale conștiinței", al "stărilor de conștiință perturbată" ori al "stărilor stranie ale conștiinței". Sub eticheta stărilor modificate ale conștiinței sunt grupate *un anumit număr de experiențe în cursul cărora subiectul are impresia că funcționarea obișnuită a conștiinței sale este dereglată și că trăiește un alt tip de raport față de lume, de el însuși, de corpul său, de identitatea sa.*

2. Structura psihologică a conștiinței și funcțiile ei

Psihologia este interesată de conținuturile și legitățile conștientului, ca procesualitate vie, în care se întrepătrund într-un mod specific aspectele generale cu cele individuale și diferențiale.

Din punct de vedere psihologic, *conștiința reprezintă o calitate care reunește organizarea întregului sistem psihic la nivelul existenței umane.*

Conștiința apare ca o structură de integrare corelativă și ierarhică a evenimentelor infrapsihice (A. Dicu, 1977). Această integrare ierarhică presupune o relativă delimitare a blocurilor operaționale la diferite niveluri și tratarea fiecărui nivel în calitate de sistem relativ independent. Fiecare nivel are o anumită organizare din care rezultă proprietăți sau funcții ireductibile la proprietățile și funcțiile fiecărui element component luat izolat.

Putem considera conștiința un mod de organizare integral al realității psihice la un anumit nivel de funcționalitate neurofiziologică, care definește atât fiecare proces luat în parte, cât și totalitatea acestora considerată simultan și intercorelat.

Prin cunoaștere conștientă se înțelege, în general, o cunoaștere în *cunoaștință de cauză*, care presupune următoarele atribute:

- posibilitatea *relatării* despre ceea ce se produce la un moment dat sau despre ceea ce s-a petrecut în trecut sau se va petrece în viitor;
- *delimitarea dintre imagine și obiectul* sau fenomenul care a determinat formarea imaginii;
- stabilirea unei *relații cauzale* în seria evenimentelor percepute gândite sau trăite;
- delimitarea și *stabilirea unei ordini deliberate* între componentele de bază ale activității (motivul - scopul - mijlocul) și analiza acestora prin prisma întrebărilor “de ce?” și “cum”;
- întemeierea și *motivarea logică* a acțiunii;
- *prevederea consecințelor* acțiunii și alegerea variantei optime;

Realizarea acestor caracteristici este posibilă datorită conținutului informațional specific și a diferențierii funcționale în interiorul sistemului psihic. Conținutul informațional se organizează și structurează în trei forme: *cognitivă, afectiv-motivațională și volitivă.*

Informația cognitivă se referă la proprietățile structurale ale obiectelor și fenomenelor lumii externe, raporturile genetice, cauzale și spațio-temporale dintre acestea, legile organizării, mișcării și evoluția lor. Informația cognitivă este cel mai bine reprezentată de sistemul noțiunilor și cunoștințelor pe care individul le însușește în

decursul activității. Această informație duce la o cunoaștere a obiectelor și fenomenelor relativ independentă de scopurile și motivele activităților practice.

Informația de tip motivațional este rezultatul prelucrării și interpretării stărilor și transformărilor care au loc în interiorul sistemului. Ea reflectă oscilațiile, insuficiențele sau degradările energetice ale acestuia. Prin raportarea acestora la anumite standarde se creează o stare de tensiune specifică trăită subiectiv ca disconfort. În consecință sistemul individual își îndreaptă deliberat mijloacele de acțiune în direcția satisfacerii necesității și reducerii tensiunii. Motivul este tocmai *mobilul care declanșează orientează și susține acțiunea*. Motivul fixat conștient are nu numai un rol declanșator - energetic ci și unul reglator, organizator.

Informația afectivă apare ca rezultat al evaluării subiective a gradului de concordanță sau divergență dintre evenimentele care se produc în plan intern și cele desfășurate în plan extern. Concordanța este trăită ca satisfacție, plăcere iar discordanța ca tensiune, insatisfacție, neplăcere. Conștiința realizează filtrarea și aprecierea mulțimii influențelor externe după criteriul "plăcut-neplăcut" și stochează semnificațiile corespunzătoare ale acestora. În același timp, prin substructurile sale cognitive și motivaționale, conștiința tinde să stabilească un raport optim între aspectele "pozitiv" și "negativ" ale componentei afective a activității.

Informația volitivă este rezultatul raportării subiective a posibilităților proprii la dificultatea obstacolului care trebuie înlăturat în vederea atingerii scopului conștient propus. În urma acestei evaluări se realizează *reglajul voluntar* al acțiunii care presupune, în mod necesar, un *efort voluntar*. Efortul voluntar constă în mobilizarea resurselor fizice, intelectuale, emoționale prin intermediul mecanismelor verbale, deci conștiente. El este trăit ca o stare de tensiune, de încordare internă, de mobilizare a tuturor resurselor în vederea depășirii obstacolului. Conștiința participă la realizarea reglajului voluntar prin *concentrarea energiei afective* spre scopul dominant și prin *rezolvarea unor conflicte emoționale* respingând tendința afectivă care este opusă scopului.

Funcțiile conștiinței

Prima și poate cea mai importantă funcție a conștiinței este cea *cognitivă*, de cunoaștere a lumii și a propriului Eu. Apariția conștiinței presupune constituirea unui raport cognitiv specific subiect-obiect cu scopul precis de a cunoaște. Cognația conștientă devine nu numai știință a obiectului, ci și știință a științei despre obiect, pe baza căreia subiectul poate spune nu numai *că știe* sau numai *ce știe*, ci și *că știe că știe și știe cât știe*. Cunoașterea conștientă permite omului să acumuleze cunoștințe *premeditat*, din perspectiva existenței viitoare.

Funcția proiectivă se referă ca orientarea activității în direcția transformării realității.

Prin această funcție omul reușește să modifice, să transforme obiectul în direcția dorită. Datorită proiectivității conștiinței apare o dimensiune nouă în structura personalității umane, dimensiunea creativității.

Funcția anticipativă exprimă tendința omului de a face predicții în legătură cu desfășurarea evenimentelor și de a anticipa mental modificările viitoare ale obiectului acțiunii, de a planifica și programa dinainte desfășurarea acțiunii. Anticiparea conferă conduitei umane caracterul raționalității și finalității intenționate. Fixarea scopului acțiunii și a programului de desfășurare este un proces activ de analiză și comparație a diferitelor alternative posibile, de stabilire a unor criterii de eficiență și optimizare, de alegere a mijloacelor eficiente de acțiune.

Funcția de reglare constă în controlul pe care conștiința îl exercită asupra modului de desfășurare a activității comportamentului, asigurându-se eficiența optimă în raport cu scopul propus. O acțiune este eficientă dacă rezultatul obținut corespunde cu scopul propus anterior. Aceasta presupune nu numai înregistrarea rezultatului final, ci și a secvențelor parțiale, pentru a putea interveni pe parcurs pentru a înlătura obstacolele care apar. Un rol reglator important îl exercită mecanismele conștiinței asupra dinamicii trăirilor afective și trăsăturilor temperamentale. Prin mijloace specifice de activare-frânare este posibilă structurarea unor tipuri comportamentale optime pe fondul celor mai variate dispoziții bioconstituționale.

3. Inconștientul

a. Aspecte istorice

Dacă începuturile cercetării privind noțiunea de inconștient își au originea în intuițiile misticilor și a unor filosofi antici, la care se adaugă, după opinia lui Ellenberger (1974), Saint Augustin, atunci folosirea terapeutică a forțelor psihice inconștiente își are originea în negura vremurilor.

Noțiunea de inconștient prinde contur grație contribuțiilor marilor filosofi germani ai epocii post-kantiene: Schopenhauer, Carus, von Hartmann. Întâlnim la acești trei filosofi ai secolului al XIX-lea idei care rămân chiar și astăzi perfect valabile. De exemplu, pentru Schopenhauer, motivele conștiente ale actelor noastre nu reprezintă decât un paravan; omul poate ignora adevăratele motive ale acțiunilor sale. În ceea ce-l privește pe Carus, acesta distinge două tipuri de inconștient. Mai întâi, *inconștientul absolut*, ale cărui conținuturi sînt absolut inaccesibile luminii conștiinței. Cel de-al doilea, *inconștientul relativ*, se referă la un domeniu al vieții sufletului care, după ce ajunge la conștiință, devine temporar inconștient. Această distincție o prefigurează pe aceea pe care o va face Freud mai târziu între *inconștient* și *preconștient*. În fine, pentru von Hartmann inconștientul produce opere de geniu, care reprezintă fructul unei “digestii surde a ideilor” pe care le pregătește.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o serie de fapte de experiență, rezultat al cercetărilor medicale, vin să contribuie la dezvoltarea noțiunii de inconștient. În acest cadru, trebuie să cităm, în primul rând, cercetările asupra isteriei, maladie bogată în manifestări de natură inconștientă. Principalii autori ai lucrărilor din acest domeniu sînt

Charcot, Janet și Binet care formează "Școala de la Salpêtrière". În același timp se înmulțesc experiențele (ca aceea a lui Bernheim) asupra sugestiei și hipnotismului, experiențe care demonstrează importanța mecanismelor psihice inconștiente.

Dezvoltarea ulterioară a noțiunii de inconștient se datorează, în mare parte, lui Freud. "Dacă ar trebui să redăm într-un singur cuvânt descoperirea freudiană, acesta ar fi în mod incontestabil acela de inconștient", scriau Laplanche și Pontalis (1973).

b. Inconștientul freudian

Publicat în 1896, articolul lui Freud "Despre etiologia isteriei" reprezintă rezultatul unui deceniu de reflecție asupra teoriei isteriei. Pentru Freud, acesta reprezenta, de fapt, punctul de plecare a ceea ce era numit "psihologia abisală" (*Tiefenpsychologie*), termen atribuit în mod obișnuit lui Eugen Bleuler. După cum nota Ellenberger (1974), "«psihologia abisală» oferea modalități de explorare a inconștientului, permițând astfel o cunoaștere nouă a conștientului, cu mai multe posibilități de aplicare la înțelegerea artei, a literaturii, a religiei și culturii".

Explorarea inconștientului a beneficiat de elaborarea, de către Freud, a teoriilor viselor și actelor ratate, prezentate în lucrările *Interpretarea viselor* (1900) și *Psihopatologia vieții cotidiene* (1904).

Contribuția freudiană la teoria inconștientului se datorează în mare măsură studiului viselor.

Pentru Freud,

"interpretarea viselor este calea regală care duce la cunoașterea inconștientului".

Psihopatologia vieții cotidiene (1904) constituie o altă mare contribuție a lui Freud la evoluția psihologiei abisale. Într-un articol publicat în 1898, Freud abordase deja problema uitării. Mai mult decât un simplu rezultat al unei slăbiri a reprezentării, uitarea ar fi consecința unui conflict între conștient și inconștient. În "Psihopatologia vieții cotidiene", Freud abordează problema lapsus-urilor și a altor acte cu semnificație analogă, grupate sub numele de acte ratate. După opinia lui Freud, există diferite tipuri de acte care demonstrează faptul că inconștientul este un proces activ care ocupă un loc important în viața omului. Lapsus-urile, falsele percepții și uitările momentane ne demonstrează că inconștientul se manifestă în activitatea cotidiană a oamenilor.

Opera lui Freud arată că inconștientul este sexual. De fapt, Freud consideră elementele psihologice refulate ca fiind de natură sexuală și vede în inconștientul propriu-zis produsul refulărilor de ordin sexual.

În final, considerăm că este important de notat că, sub formă de adjectiv, termenul de inconștient este utilizat în psihanaliză pentru a desemna, într-un sens descriptiv, ansamblul conținuturilor care nu sunt prezente în câmpul actual al conștiinței.

c. Inconștientul colectiv

Făcând observații asupra psihoticilor internați în spitalul psihiatric Burghölzli, din Zurich, Jung a fost frapat de apariția frecventă a unor simboluri universale – pe care le numește, mai târziu, *arhetipuri* – care se manifestau în delirurile și halucinațiile acestor pacienți. Se poate cita cazul unui schizofren care a spus medicului său curant (doctorul Henegger) că soarele are un falus al cărui mișcări ar produce vânt. Consultând lucrarea asupra liturghiei cultului Mithra, publicată de un istoric al religiei, Dietrich, Jung descoperă că, potrivit unui papyrus grecesc, originea vântului se găsește într-un tub suspendat la soare. Această lectură îl duce pe Jung la concluzia că ideea delirantă a pacientului doctorului Henegger s-ar explica prin existența simbolurilor universale care pot să apară în miturile religioase la fel ca în ideile delirante psihotice.

Bazându-se pe observații clinice, Jung consideră că un inconștient mai profund există într-o zonă non-individuală sau supra-individuală, zona *inconștientului colectiv*, unde adorm arhetipurile care sunt moștenite de un inconștient ancestral, care ar preexista la nașterea noastră.

După Jung, noi ne naștem cu acest inconștient colectiv creator de imagini. El face distincția dintre "arhetipul" propriu-zis, care rămâne în stări latente și inconștiente, și "imaginile arhetipice" care corespund manifestărilor arhetipurilor la nivel conștiinței.

Pentru a aduce imaginile inconștientului în conștient, Jung începe, în decembrie 1913, o serie de exerciții: el desenează în fiecare dimineață visele sale și le povestește notând tot ceea ce-i dictează imaginația sa odihnită. La început, Jung se imagina într-un tren care pătrunde într-o lume subterană unde, traversând galerii și grote, întâlnește diferite ființe misterioase. Această călătorie care traversează inconștientul îi permite lui Jung să adune un material foarte bogat pentru a descrie inconștientul colectiv.

Pentru Jung, conștientul se situează la joncțiunea dintre două lumi: lumea exterioară (sau spațială) și lumea interioară (sau psihicul obiectiv). În jurul "meu", se găsește un anumit număr de sub-personalități. Printre acestea, două – *persoana* și *umbra* – corespund celor mai exterioare aspecte ale individului. Tendința de față sau de mască socială, *persoana*, reprezintă suma tuturor atitudinilor convenționale adoptate de un individ în ideea apartenenței sale la un anumit grup (grup profesional sau clasă socială). *Umbra* se referă la ansamblul trăsăturilor de personalitate pe care un individ le cercetează pentru a le

disimula în altele și a le găsi pe cele pe care el consideră că-i sunt proprii. Este deci important să distingem conceptul jungian de umbră și conceptul freudian de refulare.

Alte sub-personalități care gravitează în jurul "meu" aparțin realității fizice interioare și inconștientului colectiv. Este vorba aici despre arhetipurile de *suflet*, *spirit* și *sine*. Arhetipul de spirit, de exemplu, apare în vise sub formă de simboluri multiple: vântul, figuri ancestrale, divinități. Există și tendința să apară sub trăsături de bătrân cuminte, dar poate lua, ca pentru toate arhetipurile, forma unui personaj răuvoitor, asemenea unui vrăjitor.

Fără îndoială, Jung este teoreticianul inconștientului colectiv. El este cel care a împărțit inconștientul în inconștient personal, corespunzător zonelor inconștiente și preconștiente ale lui Freud, și în inconștient colectiv definit ca "depozitul bogat de experiență ancestrală acumulat în timpul a milioane de ani, ecoul evenimentelor preistorice și aportul secolelor care au urmat".

În acest context este important să-l cităm pe Filloux (1970) care ne spune că atunci când Freud vorbește de inconștient colectiv el vrea să spună că "există în conștiința fiecăruia elemente care se găsesc în tot inconștientul: complexul lui Oedip, complexul de castrare etc."

Noțiunea de inconștient colectiv nu este unanim acceptată. Pentru Alexander și Selesnick (1972), de exemplu, această noțiune relevă speculația: "faptul că popoarele care au trăit în epoci diferite utilizând aceleași simboluri nu dovedește că un simbol specific a fost moștenit din strămoși". Filloux (1970), evocând perspectivele care se întrevăd, menționează fragilitatea punctului de vedere jungian conform căruia arhetipurile sunt moștenite de un inconștient ancestral.

d. Inconștientul cognitiv

Bazate pe paradigma cognitivă, cercetările asupra cunoașterii inconștiente s-au dezvoltat în trei etape, cunoscute sub denumirea de "Noua Perspectivă" (*New Look*). Prima etapă a debutat cu lucrările lui Bruner și Postman (1947), centrate pe rolul factorilor cognitivi și motivaționali în percepție. Această etapă nu a modificat practic punctul de vedere psihanalitic asupra inconștientului. A doua etapă debutează cu lucrările lui Erdelyi (1974) și accentul este pus de data aceasta pe conexiunile teoretice ale psihologiei cognitive cu psihanaliza, în domeniul cunoașterii inconștiente. În prezent, în curs desfășurare, a treia etapă se caracterizează cercetarea de laborator a procesărilor inconștiente.

Cercetările asupra cunoașterii inconștientului au beneficiat de aportul unor modele noi. Ultima variantă este ACT-ul (*Adaptive Control of Thought* sau Controlul Adaptiv al Raționamentului) a lui Anderson care postulează existența unui depozit mnezic unic și

unitar. Conținuturile memoriei sunt împărțite în declarative (subdivizate în episodice sau semantice) și procedurale (inconștiente, în sensul strict al termenului).

PDP-ul (*Parallel distributed processing* sau procesarea distribuită paralel) constituie un alt model, al cărui analog conceptual pentru sistemul uman de procesare a informațiilor este oferit de creierul însuși și în particular de conexiunile sinaptice dintre neuroni. Contrar ACT-ului sau altui model similar acestuia (care presupune existența unei singure unități centrale de procesare), modelele PDP postulează existența unui mare număr de unități de procesare, fiecare cu o destinație specifică, mai simplă. Atunci când este activată, fiecare unitate excită și inhibă alte unități, de-a lungul unui bogat lanț de legături asociative. Influența reciprocă continuă până ce sistemul se destinde pentru a aștepta o nouă activare, care arată că informația precedentă a fost procesată. Studiul rețelelor PDP indică faptul că procesarea inconștientă de informații este rapidă și paralelă, în timp ce procesarea conștientă este lentă și secvențială.

Una din principalele direcții în studiul experimental al cunoașterii inconștiente este percepția subliminală. Ea constă în studierea efectelor unor stimuli prezenți (cu ajutorul unui tahistoscop) cu durate foarte scurte pentru a nu putea fi percepuți în mod conștient. În acest cadru, este interesant de notat că mai mulți clinicieni au început să examineze utilitatea diagnostică și terapeutică potențială a prezentării în manieră subliminală a unor stimuli. Utilizarea diagnostică este bazată pe ipoteza că prezentarea subliminală (având o durată de 4 milisecunde) a unor stimuli și enunțarea lor poate activa conflictele în relație cu diferite tulburări psihopatologice. Acest procedeu este cunoscut sub numele de *paradigmă a activării psihodinamice*. Rezultatele obținute în cadrul unei vaste serii de cercetări, conduse de Silverman și colaboratorii săi, se sprijină pe anumite ipoteze psihanalitice referitoare la schizofrenie, depresie, bâlbâială etc.

Dezvoltarea cercetărilor asupra inconștientului cognitiv - termen introdus, în 1976, de Paul Rozin - a făcut să se pună problema relațiilor dintre inconștientul cognitiv și inconștientul psihanalitic.

Două comparații ale inconștientului cognitiv și psihanalitic sunt mai importante. În prima dintre ele, Widlöcher (1989) insistă asupra distincției între reprezentările inconștiente descrise din perspectiva cognitivă și reprezentările inconștiente, în sensul psihanalitic al termenului. Reprezentările inconștiente care interesează psihanaliza sunt, conform lui Widlöcher, reprezentările complexe relevând memoria declarativă (mai precis, memoria episodică) și sunt obiectul unui respingeri active. Aceste reprezentări aparent declarative (fantasme) pot pătrunde în conștiință dacă măsurile defensive nu vin să împiedice accesul la o reprezentare verbală sau pre-verbală.

A doua comparație este mai mult metaforică. Conform lui Kihlstrom și colab. (1992), inconștientul freudian este cald și umed, el clocotește de dorință și de mânie, este halucinatoriu, primitiv și irațional. Inconștientul psihologiei cognitive este mai blând și mai binevoitor, mai legat de realitate și mai rațional, fără a fi rece și sec.

Ascensiunea rapidă a noțiunii de inconștient, succesul teoretic și practic al psihanalizei a creat o doză de îndoială și scepticism. Considerat, ca o simplă speculație, ca o simplă metaforă sau ca o noțiune fără fundament empiric, conceptul de inconștient a fost uneori ignorat.

La sfârșitul anilor 50, revine interesul pentru studiul inconștientului. Keehn (1967) în "Behaviorism și inconștient" spune: "*Pentru behavioriști toată activitatea este controlată în manieră inconștientă*" ...

Dacă paradigma cognitivă este cea care ocupă în mod activ domeniul înainte rezervat psihanalizei, dezvoltarea unor alte puncte de vedere (fenomenologic, etologic, neurobiologic) lasă să se întrevadă necesitatea unei colaborări mult mai mari între specialiști de diferite orientări teoretice, a dezvoltării unor meta-cercetări și a unei integrări de date disponibile.

Psihologul canadian, Moraglia (1991) scria că "*a venit timpul pentru a depăși relațiile tensionate, echivoce, sterile, pline de suspiciune*".

Cert este că până în prezent aspectele legate de structura inconștientului, mecanismele sale nu sunt clarificate, după cum și unele aspecte referitoare la conștiință, la formarea Eului sunt incerte. Atât conștientul cât și inconștientul sunt forme complementare ale vieții psihice și cu toate că inconștientul este mai vast nu înseamnă că are un rol mai important iar conștiința ar fi un "epifenomen" (A. Cosmovici, 1996).

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)

